
ЛІНГВОДИДАКТИКА ТА СОЦІОЛІНГВІСТИКА

Отримано: 9 лютого 2022 р.

Прорецензовано: 21 лютого 2022 р.

Прийнято до друку: 1 квітня 2022 р.

e-mail: olenazagranovska1@gmail.com

rredkoy@gmail.com

DOI: 10.25264/2519-2558-2022-13(81)-3-6

Заграновська О. І., Ловчук Ю. Ю. Типи іллокутивних мовленнєвих актів та способи їх реалізації в сучасному англomовному дискурсі. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія»: серія «Філологія»*. Острого: Вид-во НаУОА, 2022. Вип. 13(81). С. 3–6.

УДК: 1.111'37

ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-2018-3727>

Web of Science Researcher ID ABG-9055-2021

Заграновська Олена Іллівна,

асистент кафедри англійської філології,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ

ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-2395-5400>

Web of Science Researcher ID AAA – 3964-2022

Ловчук Юлія Юрїївна,

асистент кафедри англійської філології,

Прикарпатський національний університет імені Василя Стефаника,

м. Івано-Франківськ

ТИПИ ІЛЛОКУТИВНИХ МОВЛЕННЄВИХ АКТИВ ТА СПОСОБИ ЇХ РЕАЛІЗАЦІЇ В СУЧАСНОМУ АНГЛОМОВНОМУ ДИСКУРСІ

У статті досліджуються типи іллокутивних мовленнєвих актів (МА) та способи їх реалізації в сучасному англійському дискурсі. МА визначається як «цілеспрямована мовленнєва дія, яка відбувається відповідно до принципів і правил мовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації». На прикладах сучасною англійською мовою проведений семантичний аналіз основних типів іллокутивних МА, а саме репрезентативів або асертивів, директивів, комісивів, експресивів, декларативів. Зроблений на основі праць видатних вчених-лінгвістів аналіз показує, що кожний окремий тип несе в собі конкретне семантичне навантаження тобто слугує у мові для передачі конкретної інформації. Так репрезентативи вживаються для вираження істинних висловлювань. Директиви несуть в собі наказовий характер, вживаються для спонукання комунікантів до дії. Комісиви виражають зобов'язання щодо виконання якоїсь дії. Часто застосовуються для надання обіцянки, клятви щось зробити. Експресиви слугують для показу психологічного стану мовця. Вживаючи дані МА мовець має змогу висловити подяку, привітання чи вибачення за свої дії, а також висловити своє побажання стосовно ситуації. Декларативи слугують для можливості проголошення, сертифікування, інавгурації тощо. Володіючи своїм власним семантичним значенням, дані іллокутивні МА реалізуються в процесі спілкування згідно бажаної комунікативної мети. При грамотному застосуванні цих актів під час спілкування відбувається чітка передача інформації різного характеру в залежності від лексичної природи актів, досягається успішна комунікативна мета. Все це сприяє збагаченню лексичного складу комунікантів і робить процес спілкування між людьми бажаним та успішним.

Ключові слова: іллокутивний мовленнєвий акт, дискурс, комунікативна мета.

Olena Zagranovska,

English Instructor of the English Philology Department,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,

Ivano-Frankivsk

Yuliia Lovchuk,

English Instructor of the English Philology Department,

Vasyl Stefanyk Precarpathian National University,

Ivano-Frankivsk

TYPES OF THE ILLOCUTIONARY ACTS OF SPEECH AND WAYS OF THEIR IMPLEMENTATION IN MODERN ENGLISH DISCOURSE

The research focuses on the types of the illocutionary speech acts and the ways of their realization in modern English discourse. According to the studies carried out by home and foreign linguists speech act is defined as a purposeful speech action, which takes place in accordance with the principles and rules of speech behavior, considered within a pragmatic situation. The semantic analysis of the main types of the illocutionary acts of speech is carried out on the examples in modern English.

To the illocutionary acts belong assertive, directive, commissive, expressive acts and declarations. Analyzing the works dedicated to studying the main types of speech acts we can state that each particular type carries in itself certain semantic load thus serving for reaching the desired communicative aim, such as: expressing true statements, motivating interlocutors to action, expressing commitments to action, showing the psychological state of the speaker, serving for the possibility of proclamation, certification, inauguration, etc.

Possessing their own semantic meaning the given speech acts are realized in the discourse according to the desired communicative purpose. With the correct application of these acts in the communicative process a clear transfer of information of different nature depending on the lexical nature of the acts is realized, a successful communicative aim is reached. All this contributes to the enrichment of the lexical structure of the interlocutors and makes the process of communication between people desirable and successful.

Keywords: *illocutionary act of speech, discourse, communicative aim.*

На етапі розвитку сучасної комунікативно зорієнтованої лінгвістики питання мовленнєвого спілкування викликає дедалі більший інтерес для вивчення як серед вітчизняних, так і зарубіжних лінгвістів. Необхідність вивчення мовної комунікації загалом та аналіз способів впливу на людину за допомогою слова зокрема набуває дедалі більшої актуальності у сучасній науці. Варто зауважити, що успішність комунікативної взаємодії з дотриманням норм і правил комунікативної поведінки учасників інтеракції у різних умовах спілкування визначається певними факторами, зокрема знанням лінгвістичного рівня мови, рівнем володіння правилами мовлення певної мовної спільноти. Комунікативна поведінка та вибір засобів спілкування визначаються культурою, соціальними відносинами, моральними цінностями людей, які розмовляють цією мовою.

Важливим пунктом у дослідженні комунікації є питання мовленнєвого акту (далі – МА) та його роль у здійсненні успішного спілкування. Адже саме МА перетворює мовне висловлення в носія комунікативного смислу (Бацевич, 2005).

В цьому полягає і **актуальність** дослідження МА як необхідного та важливого засобу процесу спілкування, в якому комуніканти досягають успішної комунікативної мети. Спілкування людей відбувається у межах комунікативного акту, складовими якого є особистості учасників комунікації (адресанта і адресата) як носіїв соціальних ролей, психічних властивостей, психологічних якостей, духовних, естетичних тощо ідеалів, когнітивних особливостей; конститутивні елементи спілкування; повідомлення, яке поєднує комунікантів тощо (Бацевич, 2005:186).

Аналізуючи дослідження даної теми, варто зазначити, що теорію МА вперше підняв філософ Дж. Остін, у 1955 р. у межах Джеймсівського курсу, який він читав у Гарвардському університеті. У 1962 р. його погляди знайшли своє втілення у посмертно виданій книзі «Слово як дія». Ідеї Остіна розвивали філософи-аналітики, логіки та прагматики Дж. Серль, П. Строссон, Г. Грайс, Дж. Ліч, лінгвісти А. Вежбицька, М. Нікітін та ін. (Бацевич, 2005:187). У дослідженнях вчених-лінгвістів МА трактується як «цілеспрямована мовленнєва дія, яка відбувається відповідно до принципів і правил мовленнєвої поведінки, що розглядається в межах прагматичної ситуації» (Арутюнова, 1990:136).

Оскільки мовленнєвий акт – це вид дії, то при його аналізі використовуються по суті ті ж категорії, які необхідні для характеристики і оцінки будь-якої дії: суб'єкт, мета, спосіб, інструмент, засіб, результат, умови, успішність тощо. Залежно від обставин або від умов, в яких здійснюється мовленнєвий акт, він може або досягти поставленої мети і тим самим виявитися успішним, або не досягти її. Щоб бути успішним, мовленнєвий акт як мінімум повинен бути доречним, інакше його супроводжує комунікативна невдача (Вікіпедія).

Основними рисами МА є інтенціональність, цілеспрямованість і конвенціональність.

МА завжди співвіднесені з особою мовця і є складовою комунікативного акту поряд з актом адитивним (тобто комунікативною дією слухача) і комунікативною ситуацією (Вікіпедія, Електронний ресурс).

Розглядаючи структуру МА варто зазначити, що згідно досліджень Дж. Остіна виділяють локуцію, іллокуцію та перлокуцію.

- Локуція (англ. *locution* – мовний зворот) (локутивний акт) – побудова фонетично і граматично правильного висловлювання певної мови з певним смислом і референцією. Іншими словами, це акт «говоріння», вимовляння.

- Іллокуція (іл – префікс, який має посилювальне значення, і англ. *locution* – мовний зворот) (іллокутивний акт) – втілення у висловлюванні, породжуваному в процесі мовленнєвого акту, певної комунікативної інтенції, комунікативної мети, що надає висловлюванню конкретної спрямованості.

- Перлокуція (лат. *per* префікс, який має посилювальне значення, і англ. *locution* – мовний зворот) (перлокутивний акт) – наслідки впливу іллокутивного акту на конкретного адресата чи аудиторію.

Опираючись на наведену вище структуру, найбільшу увагу у вивченні МА привертає поняття іллокутивного акту з характерним для нього семантичним поняттям іллокутивної функції (сили), що і лягло в основу нашої розвідки. (Вікіпедія, Електронний ресурс).

Отже, у нашому дослідженні ми зупинимося на аналізі іллокутивних МА, завдяки яким здійснюється комунікативний процес. **Метою** нашої розвідки є проаналізувати основні типи іллокутивних МА та на прикладах сучасної англійської мови показати способи їх реалізації в сучасному англійському дискурсі. **Завдання** розвідки полягає у представленні відповідних прикладів в англійській мові, за допомогою яких можна показати основні типи іллокутивних МА та проаналізувати їх вживання відповідно до комунікативної мети в сучасному англійському дискурсі.

Предметом дослідження є іллокутивні МА. Аналіз проводитимемо на матеріалі сучасної англійської мови.

Аналізуючи визначення П. Стросона, «іллокутивний акт – це дія, що здійснюється, коли виражається деякий стан справ, при цьому відбувається визначення модусу висловлення, наприклад, визнання, наказу, обіцянки, попередження, тобто це ніби подвійний акт, де в одному місці визначається сам характер цього модусу, а в іншому за рахунок пропозиціональної структури дещо повідомляється» (Стросон, 1986:130). В процесі вживання іллокутивного акту мовець не тільки артикулює звуки, вимовляє слова, використовуючи граматичні конструкції і виражаючи їх зміст, а й вказує на мету цього висловлювання. Інакше кажучи, іллокутивний акт – вираження комунікативної мети. Тобто іллокутивний акт – це комунікативний намір, із яким мовець звертається до реципієнта (проінформувати, пообіцяти, порадижити тощо) (Павлович, 2012).

Повертаючись до досліджень Дж. Остіна та його класифікації МА, зазначимо, що він розмежував і витлумачив дієслова п'яти класів: вердиктивів, екзерситивів, комісивів, бехабітивів, експозитивів. У нашій розвідці ми зупинимося на аналізі класифікації Дж. Серля, який виділив у п'ять основних типів іллокутивних актів: репрезентативи (асертиви), директиви, комісиви, експресиви, декларації (Серль Дж., 1986:170).

Кожен МА, що належить до того чи іншого типу, характеризується чіткою структурою, несе певне семантичне навантаження та здійснює потрібну комунікативну мету. Розглянемо детальніше особливості кожного типу іллокутивних актів та на прикладах англійською мовою покажемо їх застосування в процесі здійснення комунікативного акту:

• *Репрезентативи, або асертиви.* Даний тип МА зобов'язує мовця нести відповідальність за істинність висловлювання. Наприклад:

All men are mortal (всі люди є смертні)

Joe Biden is the president of the USA (Джо Байден є президентом США)

Pneumonia is an infection that inflames the air sacs in one or both lungs (Пневмонія – це інфекція, яка запалює повітряні міхурці в одній або обох легенях)

NATO is an alliance of countries from Europe and North America (НАТО це альянс країн Європи та Північної Америки)

Fish live in the water (риба живе у воді)

London is the capital of Great Britain (Лондон є столицею Великої Британії)

Water boils at 100 degrees Celsius (вода закипає при 100 градусах за Цельсієм)

The sun rises in the East and sets in the West (сонце сходить на сході, а сідає на Заході);

• *Директиви.* Виражають примус адресата робити або не робити щось. Наприклад:

Please, pass me the salt (будь ласка, передай мені сіль)

Be careful when driving tonight (будь обережним за кермом)

Come in time for the gathering (приходь вчасно на збори)

Don't cheat at the exam (не списуйте на екзамені)

Read the text (читай текст)

Stop talking (припини говорити)

Help me (допоможи мені)

Don't smoke so much (не пали так багато);

• *Комісиви.* Зобов'язують виконати певні дії у майбутньому або дотримуватися певної лінії поведінки. Наприклад:

I promise to work harder (я обіцяю старанніше працювати)

We'll come on time (ми прибудемо вчасно)

I solemnly swear to tell the truth (я урочисто присягаюся казати правду)

I'll finish the project on Monday (я закінчу проект у понеділок)

I will never hurt you again (я ніколи знову тебе не ображу)

I will follow all the instructions (я дотримуватимуся усіх інструкцій)

I swear, I will do my best to stop the war (присягаюся, я зупиню війну)

Часто комісиви несуть загальний характер:

I Pledge of Allegiance to flag (я присягаю на вірність прапору)

We pledge our lives, our fortunes, and our sacred honor (ми присягаємося нашим нашим життям, нашими статками, нашою священною честю);

• *Експресиви.* Типи МА, що виражають психологічний стан мовця, характеризують міру його відвертості. Сюди належать подяка, вибачення, вітання. Наприклад:

I thank you for helping me (дякую за допомогу мені)

We are grateful that you have supported our project (ми вдячні, що підтримали наш проект)

Thanks for giving me a lift (дякую, що підвезли)

I apologize for having forgotten about our meeting (прошу вибачення, що забув за нашу зустріч)

I am sincerely sorry for letting you down (мені щиро прикро, що підвів Вас)

We congratulate you on the promotion (ми вітаємо Вас з підвищенням)

Congrats on joining our team (вітаємо, що доєдналися до нашої команди)

Welcome to our city! (вітаємо у нашому місті!);

Інші типи *експресивів* використовують підрядний або оптативний спосіб, наприклад:

If only there were no wars (якби ж тільки не було війн)

I wish people cared more about our planet (хотілося аби люди більше дбали за свою планету);

• *Декларативи.* Вживання даних актів змінює стан речей, а отже, дії є авторитетами, які їх здійснюють. Наприклад, суддя або священник при оголошенні пари чоловіком і дружиною. Або коли вони відпускають (гріхи чи злочини, також у випадку священників чи суддів). Сертифікувати, інаугурувати, благословити, оголосити, охрестити – це деякі з дієслів, які вживаються в декларативних мовленнєвих актах. Вони поширені в мові права, наприклад, у «Договорі розірвано». Такі МА встановлюють відповідність між пропозиційним змістом висловлювання та реальністю. Наприклад:

This meeting is cancelled (це засідання скасовується)

I now pronounce you husband and wife (тепер я оголошую вас чоловіком та дружиною)

I appoint you my assistant (назначаю тебе своїм асистентом)

Bless you good luck (благословляю тебе на удачу)

“You won't go to a party tonight”, the parents declared («Ви не підете на вечірку увечері», – заявили батьки).

Підсумовуючи результати нашого дослідження, можемо зробити наступні **висновки**. Існує чимало інших випадків вживання іллокутивних МА в сучасному англійському мовленні. Варто зазначити, що кожен тип несе в собі конкретне семантичне навантаження тобто слугує у мові для передачі конкретної інформації, (наприклад, вираження подяки, наказу, вибачення, привітання чи надання обіцянки), характеризується чіткою структурою і при граматичному застосуванні в процесі спілкування сприяє успішному досягненню бажаної комунікативної мети. Широке вживання різних типів МА у мові дає можливість чітко донести комунікативну мету, сприяє збагаченню лексичного складу комунікантів і робить процес спілкування між людьми бажаним та успішним.

Джерела та література:

1. Арутюнова Н. Д. Дискурс. Лингвистический энциклопедический словарь. М., 1990. С. 136–137.
2. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка. [учеб. для ин-тов и фак. иностр. яз.]. М.: Высш. шк., 1986. 295 с.
3. Бацевич Ф. С. Лінгвістична генологія: проблеми і перспективи: Монографія. Львів: ПАІС, 2005. 256 с.
4. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К.: Видавничий центр «Академія», 2009. 344 с.
5. Павлович А. Прагматика і теорія мовленнєвого акту. URL: http://www.rusnauka.com/34_VPEK_2012/Philologia/7
6. Серль Дж. Классификация иллокутивных актов. Новое в зарубежной лингвистике. Вып. 17. М.: Прогресс, 1986. С. 170–194.
7. Стросон П. Ф. Намерение и конвенция в речевых актах. Новое в зарубежной лингвистике. М.: Прогресс, 1986. Вып. 17: Теория речевых актов. С. 130–150.
8. Вікіпедія. URL: <https://uk.wikipedia.org/wiki/Співчуття>

References::

1. Arutiunova N. D. (1990). Diskurs. Lingvisticheskii entsiklopedicheskii slovar. [Discourse. Linguistic Encyclopedia]. M. S. 136–137.
2. Arnold I. V. (1986). Leksikologiya sovremennogo angliiskogo yazyka. [English Lexicology]. M.: Vysshaya shkola, 295 s.
3. Batsevych F. S. (2005). Lihvistychna henolohiia: problem i perspektyvy. [Linguistic genologia]. Monohrafiia. Lviv: PAIS. 256 s.
4. Batsevych F. S. (2009). Osnovy komunikatyvnoi linhvistyky. [The Principles of Communicative Linguistics]. Pidruchnyk. K.: Vydavnychiy tsentr "Akademia". 344 s.
5. Pavlovych A. Prahmatyka i teoriia movlennievoho aktu. [Pragmatics and Theory of speech act]. Rezhym dostupu: http://www.rusnauka.com/34_VPEK_2012/Philologia/7
6. Serl Dzh. (1986). Klasifikatsiia illokutivnyh aktov. [The classification of illocutionary speech acts]. Novoie v zarubezhnoi lingvistike. Vypusk 17. M.: Progress. S. 170–194.
7. Strosan P. F. (1986). Namereniie i konventsiiia v rechevykh aktakh. [Intention and convention in speech acts]. Novoie v zarubezhnoi lingvistike. M.: Progress. Vypusk 17: Teoriia rechevykh aktov. S. 130–150.
8. Vikipediia [Wikipedia]. Rezhym dostupu: <https://uk.wikipedia.org/wiki>